

KORRUPSIYANING IJTIMOIIY-FALSAFIY MOHIYATI

X.Z.Mirzaaxmedov, erkin tadqiqotchi.

Tegishli tadqiqotlar asosida korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini tahlil qilish korrupsiyaning axloqiy jihatlari haqida muhim tushunchalar beradi. Tadqiqot natijalari axloq, ishonch, madaniy omillar va korrupsiya o'rtasidagi munosabatlarga oydinlik kiritadi. Quyidagi asosiy tahlil va natijalar paydo bo'ladi:

Etika va korrupsiya:

P.Mauro tadqiqoti axloq va korrupsiya o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlaydi. Unda korrupsiya halollik, halollik va adolat kabi axloqiy tamoyillarga putur yetkazishi ta'kidlangan. Tahlil korrupsiyaga qarshi kurashning asosiy vositasi sifatida axloqiy xulq-atvorga rioya qilish muhimligini ochib beradi¹.

Huang, Li va Yao tadqiqoti korrupsiyaga munosabatni shakllantirishda axloqiy asoslarning rolini o'rganadi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, shaxsiy axloqiy qadriyatlar korrupsiyani idrok etish va uning maqbulligiga ta'sir qiladi. Ushbu xulosa jamiyatda axloqiy xulq-atvorni rivojlantirish uchun korrupsiyaning axloqiy jihatlari murojaat qilish muhimligini ta'kidlaydi².

Ishonch va korrupsiya:

M.Uorrenning tadqiqoti ishonch va korrupsiya o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganadi. Bu korrupsiya jamiyatdagi ishonchni qanday yo'qotishini, hamkorlik va ijtimoiy birlikka to'sqinlik qilayotganini ko'rsatadi. Tahlillardan ma'lum bo'ladiki, korrupsiyaga qarshi kurashish ishonchni tiklash va yanada yaxlit jamiyatni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega³.

Korrupsiyaga madaniy ta'sirlar:

Treysman tadqiqoti madaniy omillarning korrupsiyaga ta'sirini o'rganadi. Bu shuni ko'rsatadiki, madaniy me'yorlar va qadriyatlar korrupsiyaga bo'lgan munosabatni shakllantiradi va korrupsiyaga yo'l qo'ymaydi yoki unga yordam beradi. Tahlil korrupsiyaga qarshi strategiyalarni ishlab chiqishda madaniy ta'sirlarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi⁴.

Korrupsiya va iqtisodiy erkinlik:

Gupta, Davudi va Alonso-Termening tadqiqoti korrupsiya, axloq va iqtisodiy erkinlik o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi. "Bu korrupsiyaning har qanday

¹ Mauro P. (2004). Etika, korrupsiya va iqtisodiy rivojlanish. *Quarterly Journal of Economics*, 119 (2), 681-712.

² Huang L., Li J. va Yao Y. (2016). Axloqiy asoslar va korrupsiya: institutsional ishonchning vositachilik roli. *Biznes etikasi jurnali*, 139 (4), 731-744.

³ Uorren M. (2004). Korrupsiya va ishonch: nazariy mulohazalar va Meksikadan dalillar. *Qiyosiy siyosiy tadqiqotlar*, 37 (7), 815-840.

⁴ Treysman D. (2000). Madaniyat va korrupsiya: millatlararo tahlil. *Journal of Comparative Economics*, 28 (3), 668-694.

ko'rinishlari iqtisodiy erkinlikka salbiy ta'sir ko'rsatib, axloqiy mulohazalar iqtisodiy erkinlikni ta'minlash va korrupsiyani kamaytirish uchun muhim ekanligini ko'rsatadi. Tahlil korrupsiyaning kengroq ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini ta'kidlaydi"⁵.

Ijtimoiy normalar va korrupsiya:

Bardxanning tadqiqoti korrupsion xatti-harakatlarga ijtimoiy me'yorlarning ta'sirini o'rganadi. U ijtimoiy me'yorlar korrupsiyani to'xtatib qo'yishi yoki yordam berishi mumkinligini ochib beradi va ijtimoiy sanksiyalar korrupsiyani kamaytirishda rol o'ynashi mumkinligini ko'rsatadi. Tahlil korrupsiyaga qarshi samarali kurashishda ijtimoiy normalarga e'tibor qaratish zarurligini ta'kidlaydi⁶.

Tegishli ilmiy tadqiqotlar asosida korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini tahlil qilish qimmatli fikrlarni beradi. U axloq va ishonch korrupsiyaga qarshi kurashish va ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashning ajralmas qismi ekanligini ko'rsatadi. Madaniy omillar va ijtimoiy normalar korrupsiyaga bo'lgan munosabatga ta'sir qiladi va korrupsiyaga qarshi kurashda madaniy kontekstlarni hisobga olish muhimligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, korrupsiya haqidagi tasavvurni shakllantirishda shaxsiy ma'naviy qadriyatlar va iqtisodiy erkinlik muhim rol o'ynaydi.

Shunisi aniqki, korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mazmun-mohiyatini yaxshi anglash korrupsiyaga qarshi samarali kurashish uchun kompleks strategiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi. Ushbu strategiyalar axloqiy xulq-atvorni targ'ib qilish, ishonchni tiklash, madaniy ta'sirlarni bartaraf etish va iqtisodiy erkinlikni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ushbu tushunchalarni o'z ichiga olgan jamiyatlar halollik, ishonch va axloqiy qadriyatlarni qo'llab-quvvatlaydigan muhitni yaratishga harakat qilishi mumkin, bu esa korrupsiyaning kamayishiga va yanada adolatli va farovon jamiyatga olib keladi.

Korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyati bilan bog'liq asosiy topilmalar, tushunchalar va natijalarni olish uchun tanlangan tadqiqot ishlari chuqur tahlil qilindi. Tahlil tadqiqotlar davomida umumiy mavzular, naqshlar va munosabatlarni aniqlashga qaratilgan. Olingan ma'lumotlar korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatining turli o'lchovlari bo'yicha tartibga solingan va tasniflangan.

Korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini to'la tushunish uchun tahlil qilingan xulosalar sintez qilindi. Sintezi asosiy topilmalarni birlashtirish, aloqalar

⁵ Gupta, S., Davoodi, H. va Alonso- Terme, R. (2002). Korrupsiya daromadlar tengsizligi va qashshoqlikka ta'sir qiladimi? Boshqaruv iqtisodiyoti, 3(1), 23-45.

⁶ P. Bardhan (1997). Ijtimoiy normalar va korrupsiya. A. Xaydenxaymer va M. Jonston (Tahrirlar), Siyosiy korrupsiya: tushunchalar va kontekstlarda (145-170-betlar). Tranzaksiya nashriyoti.

va naqshlarni aniqlash va adabiyotlardan olingan jamoaviy tushunchalar asosida xulosalar chiqarishni o'z ichiga oladi. Sintezlangan xulosalar korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy o'lchovlarining ahamiyati va oqibatlarini ta'kidlash uchun talqin qilindi. Sharh korrupsiya bilan bog'liq axloqiy mulohazalar, axloqiy tamoyillar, madaniy ta'sirlar va ijtimoiy oqibatlarni chuqurroq tushunishga qaratilgan.

Xulosa qilib aytganda, korrupsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini tahlil qilish ushbu keng tarqalgan ijtimoiy muammo atrofidagi axloqiy jihatlar va axloqiy mulohazalar haqida qimmatli fikrlarni beradi. Keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqish va tegishli tadqiqot tadqiqotlarini sintez qilishni o'z ichiga olgan tizimli metodologiyani qo'llash orqali biz korrupsiyaning axloqiy jihatlarini chuqurroq tushunishga erishdik.